

Nå lysner det over Norges vei

Taler

Johan Nygaardsvold

Dato

1 januar 1945

Sted

BBC London

Omstendigheter

Nyttårstale

1 Vi står igjen ved inngangen til et nytt år. Det er den fjerde nyttårshelg det norske folk opplever etter at tyskerne overfalt Norge. For enkelte andre av de ulykkelige land som Tyskland overfalt, hærtok, undertrykte og utplyndret er det endog den femte. Og krigen raser fremdeles.

5

Men stillingen er denne nyttårsdag helt forandret fra hva den var f.eks. nyttårsdag 1941, i den første nyttårsdag med tyske soldater i Norge.

10 Tyskland, i eller rettere sagt Hitler, i drømte enda om at det skulle være en lett sak å erobre verdensherredømmet, i foreløpig sammen med Italia og Japan. Tysklands armeer hadde gått fra seier til seier i alle land, og Tysklands flyvåpen var uomstridt herre i luften.

15 England var nok fremdeles så uforskammet at det ikke ville bøye kne for den nye tids Baal, for den tyske nazisme og den nazistiske nyordning. Men alle tyskere var enige om, at også England snart skulle bli beseiret og underkuet. Det tyske luftvåpen kunne på den tid, nær sagt uhindret, når som helst og hvor som helst, sette inn sine angrep mot England. Det var ikke tale om at de bare tok sikte på å ramme militære mål. Nei, i total ødeleggelse av de engelske byer, det var de tyske 20 flygernes mål. Særlig gikk det ut over kirker, skoler, sykehus og minnesmerker. Jeg vil bare nevne at de gang på gang søkte å ødelegge St. Pauls-katedralen, Buckingham Palace og Parlamentsbygningen.

25 Det var terror overfor sivilbefolkningen som skulle skape basis for invasjon av England.

Og i de okkuperte land befestet tyskerne sin maktstilling. De tok alle våpnene
30 fra sivilbefolkningen, selv jaktgeværene. Tyskerne resonnererte visstnok som så, at
et folk som skal nyordnes og utplyndres, i henhold til nazismens prinsipper, må
ikke ha noen sjanse til å forsvare seg. De tok radio-apparatene fra de okkuperte
lands befolkning. Det var vel også nødvendig ut fra nazistisk synspunkt. Et folk
som skal omvendes på kommando, behøver ikke å høre noe annet enn
35 kommando-ordene. Og så nyordnet de pressen. Den ble for 50 prosents
vedkommende fylt med nazistiske løgner, direkte importert fra Tyskland, og
med 50 prosent av løgnaktige fremstillinger av hvor dårlig det hadde vært i disse
land før Tyskland tok hand om dem, og om hvilke store ting landsforræderne,
quislingene, ville gjøre for folket.

40

Jo, det var herlige dager for de tyske røvere rundt nyttårstider 1941 og en stund
utover. De okkuperte lands lagre av mat, klær og utstyr av enhver art ble sendt
til Tyskland. Selv private eiendeler ble nyordnet på denne måte. Og den tyske
befolkning mottok gavene med begeistring. Tyske familier og sivile
45 enkeltpersoner reiste over til de okkuperte land, og her fikk de overta
forretninger og beboelseshus med møbler og inventar osv., uten at det kostet
dem noe.

Krig? Ja visst var Tyskland i krig, men Tyskland seiret jo på alle fronter, og
50 Tysklands folk hadde ingen sann føling med krigen enn at de gjennom
Wehrmacht fikk sendt gaver fra de okkuperte land. Folket i disse land skulle jo
være så begeistret over at Føreren hadde sendt sine soldater for å befri dem fra
deres gamle styre, at de av takknemlighet gav soldatene og de sivile tyskere, som
reiste til de okkuperte land, hus, hjem og andre eiendeler aldeles gratis. Ja, så sa
55 iallfall både Hitler, Göring, Göbbels og alle de andre ledende nazister i
Tyskland. Og så måtte det være sandt.

Ja, det var den gang.

60 I dag er forholdene helt forandret. De fleste okkuperte land er etter hvert blitt så
utplyndret, at det er blitt vanskeligere og vanskeligere for de tyske offiserer og
soldater å finne noe av verdi, som de kan beslaglegge og sende hjem til sine
familier og venner i Tyskland. De tyske armeer har dessuten fått noe annet å
befatte seg med enn å utplyndre okkuperte land, og å sende gaver hjem til
65 Tyskland. Seiersmarsjen er stoppet opp. Seiersjubelen i Tyskland er
forstummet. De tyske kommunikeer kan ikke lenger melde om store seire, og at

det ene freds-og-frihets-elskende folk etter det andre er blitt beseiret og underkuet. De tyske armeer befinner seg i dag ikke bare på defensiven, men de er på tilbaketog på alle fronter. Nazismens Tyskland nærmer seg det endelige og tilintetgjørende nederlag for hver dag som går.

Hva gavene til Tyskland angår, så har de allierte luftstyrker overtatt denne forsendelsen. Dag etter dag, natt etter natt, har disse luftstyrker i det siste året bombet fabrikker, transportmidler, byer og krigsviktige mål i Tyskland. Og denne bombingene vil fortsette med stadig øket tempo og styrke så lenge nazismen har makten i Tyskland. Det var vel Tysklands mening at Hitlers totale krig kun skulle ramme andre land og andre folk, men slett ikke Tyskland. Nå har det tyske folk fått erfare, og vil i stadig stigende grad få erfare, hvilke virkninger en slik krig har for de land den rammer.

I den tyske propaganda hyles det opp om hvilken forbrytelse de alliertes bombing av de tyske byer er. Det er også enkelte utenfor Tyskland som har vært frampå, og fortalt om sin forferdelse over at tyske byer herjes av allierte bombetokter. Jeg tror alle, og især tyskerne, bør spare sine krokodilletårer. La nå være at folk som har stått forholdsvis fjernt fra hva som har hendt i Europa, kan synes synd på det tyske folk som rammes av bombingene. Det kan til en viss grad forstås. Men det tyske folk har ingen ting å beklage seg over. Eller tror de kanskje at befolkningen i Polen, Tsjekkoslovakia, Belgia, Frankrike Norge, Danmark, Jugoslavia og Grekenland har glemt de ugjerninger, og de rettslige, politiske og moralske overgrep som Tyskland har begått i disse land. Å nei, de har ikke det. Den bombing som hittil har rammet Tyskland, er bare å betrakte som foreløpige renter på den gjengjeldelse som de okkuperte lands befolkning føler seg forpliktet til å la hele det tyske folk få del i.» [Håndskrevet notat i margen: «Tatt ut etter ønske av BBC».]

Mens det således mørkner mer og mer over Tysklands vei fram mot nederlaget, dommen og gjengjeldelsen, så lysner det over Norges vei fram mot seieren og friheten.

Vi som er utenfor Norge kan vel vanskelig forstå omfanget av det trykk som den tyske okkupasjon har øvet like overfor den norske hjemmefront. Vi har hørt om lovløsheten i sin alminnelighet, og om redslene og terroren i fengsler og konsentrasjonsleirer. Vi har hørt om hvordan gidsler skytes ned uten lovmål og dom. Og nå sist om arrestasjonen av studentene og universitetslærerne. Vi kan

imidlertid forstå, i noe som tyskerne og quislingene ikke synes å forstå, i at jo lenger disse forhold varer, jo større blir hatet mot Tyskland og nazismen. Utryggheten og ufriheten på alle områder øker lengslen etter friheten, men
110 stålsetter samtidig viljen og evnen til å holde ut, tross alle prøvelser og vanskeligheter, inntil seiren er vunnet.

Når vi nordmenn, selv da det så mest håpløst ut, alltid har vært sikre på at seiren ville vinnes, og når vi vet at den kan vinnes snart, så er det bare naturlig at vi også
115 tenker på, hvordan vi i framtiden skal bygge og trygge det nye Norge.

Alle gode nordmenn er sterkt interessert i de problemer som vil møte oss etter krigen. Vi er imidlertid ikke alene om å tumle med slike tanker, eller med å treffe forberedelser som tar sikte på framtiden. Det er ikke bare de allierte regjeringer
120 som forbereder de forskjellige land på å møte freden, men også ute blandt den almene befolkning diskuteres spørsmålene med stor interesse. Det som nazisme og krig har revet ned, skal bygges opp igjen.

For Norges vedkommende er forholdet det, at fire års nazistisk vanstyre har
125 gjort landet fattigere, både materielt og kulturelt, enn det har vært på lange tider. Det samme er vel også tilfellet for de andre okkuperte lands vedkommende. Over store deler av Europa har krigen rast, og fattigdom, og kanskje også nød, vil antagelig følge i krigens fotspor.

De allierte land vil vinne krigen ved felles anstrengelser, og det er derfor bare
130 naturlig at det også må bli en felles oppgave å forberede freden. Det vil ikke bare bli spørsmål om å fordele så noenlunde rettferdig de lagre som finnes både av varer og av råstoffer, men også å få omlagt verdens produksjonsapparat fra krigsproduksjon til fredsproduksjon. I de diskusjoner og forberedelser som er
135 foregått på disse områder, har den norske Regjering deltatt. Den er også representert i ledelsen av de organisasjoner som er under oppbygging.

Jeg tror dessuten at det ikke vil være tilstrekkelig bare å utarbeide planer for å omlegge produksjonen, eller for å få bygget opp eller satt i gang igjen ødelagte
140 eller nedlagte bedrifter. Behovene vil bli så store, især i den første tid, at en økning og forbedring av hele verdens produksjonsapparat vistnok vil vise seg å være nødvendig.

Uten å ville komme nærmere inn på hvorledes f.eks. norsk industri, landbruk og

fiskeribedrift[er] er stilt i dag, tror jeg at det vil være av den største betydning både forsyningsmessig og handelspolitisk at våre forskjellige næringer så snart som mulig får anledning til å skaffe seg råstoffer og erstatning for ødelagte eller nedslitte driftsmidler. Så langt som det er mulig for oss her ute, har regjeringen
150 søkt å samle opplysninger og oppgaver over hva som trenges i den første tid etter befrielsen. Disse oppgaver er tilstilt de forente nasjoners forsynings- og gjenreisningskommisjon, likesom det også er søkt knyttet direkte kontakt med Norges tidligere handelsforbindelser på de forskjellige områder.

155 Det er imidlertid ikke bare av hensyn til våre forsyninger at det er om å gjøre å få hele vårt næringsliv i gang så snart som mulig etter krigen. Også for å hindre arbeidsløshet er det høyst nødvendig. Dette gjelder ikke bare Norge. Det vil komme til å bli et av de mest brennende og aktuelle spørsmål i alle land.

160 Vi skal huske på, at når krigen slutter, vil millioner unge mennesker vende tilbake fra frontene. De har tilbrakt år i krigens helvete, og de venter at det skaffes dem plass i det fredens samfunn, som da skal bygges opp igjen. De venter kan hende ikke så meget på medaljer, blomsterregn og rosende talemåter, men de venter ; det kan vi være sikre på, ; at det gis dem anledning til å arbeide under
165 betryggende sosiale og hygieniske forhold. Å løse dette problem tilfredsstillende vil være så viktig, at jeg tror jeg tør si, at det land som ikke klarer den oppgaven har tappt krigen, selv hvor mange militære seire det har vunnet.

For Norges vedkommende er vel forholdet det, at vi ikke har så store styrker ved
170 de forskjellige fronter, men vi har mangfoldige tusener, som befinner seg utenfor Norges grenser. Vi har våre militære styrker av enhver våpenart. Vi har våre sjømenn og hvalfangere. Vi har flyktingene i Sverige. Og vi har en del sivile både i U.K, i Amerika og i andre land. Alle disse vil komme hjem når krigen er forbi, og alle venter de vistnok å finne en plass i produksjonens
175 solskinn.

Når jeg har nevnt de som oppholder seg utenfor Norge først, så er det for å sammenligne med de alliertes million-hære, som skal vende tilbake til sine hjemland etter krigen. Jeg er imidlertid fullt klar over, at vår utefront utgjør en
180 ganske liten del av det norske folk, sett i forhold til dem som befinner seg hjemme i Norge. De har i 3 ¼ år stått i våpenløs kamp mot tyskere og quislinger. Det er de som har fått føle de vanskeligheter som den tyske okkupasjon har skapt i Norge. Og det er de som i første rekke har krav på, at ingen blir uforskyldt

185 gående ledige etter krigen.

En del er nå beskjeftiget i tyskerne rustnings- og befestningsanlegg. Disse anlegg vil vel, iallfall til å begynne med, stanse automatisk når de tyske soldater må forlate Norge, og det må derfor straks anvises dem arbeid, eller de må fortsette
190 inntil det kan skaffes dem nyttigere og mere nødvendig beskjeftigelse.

Intet land ; og slett ikke Norge, ; må møte de problemer som produksjon og beskjeftigelse reiser, uforberedt.

195 Regjeringen har også her søkt å legge til rette planer for hva som må gjøres. Det er imidlertid vanskelig på grunn av manglende detalj-kjennskap til alle forhold hjemme, men vi håper dog at vårt arbeid her kan bli til noen nytte for dem som skal ta hånd om spørsmålet. Det må etter min mening være adgang til å tilpasse eventuelle planer etter som forholdene utvikler seg. De må håndheves av en
200 effektiv og handledyktig ledelse, hvor alle medvirkende interesser er representert. Det gjelder om å hindre at økonomisk kaos, arbeidsledighet og sosial elendighet brer seg, slik som forholdet var etter forrige verdenskrig.

Og så har vi de sosiale spørsmål i sin alminnelighet.

205

De som kjempet ute på frontene, og de som våget livet i hjemmefrontens kamp mot diktatur og ufrihet, de vil vel antagelig resonnere som så, at vi våget ikke livet, vi kjempet ikke vår våpenløse kamp på hjemmefronten bare for å beseire nazismen. Vi gjorde det også for å sikre bedre og tryggere samfunnsforhold for
210 oss og våre etterkommere. Det vil derfor i alle land måtte tas sikte på etter hvert å nå lenger i sosial rettferdighet og likestilling enn vi var nådd fram til før krigen.

Jeg er fullt oppmerksom på at det kan ikke nåes med det samme krigen er forbi.
215 Det er en utarmet verden det nazistiske volds-eksperiment har etterlatt seg, og når det skal rådes bot på dette, så gjelder den gamle regel: En må kripe før en kan lære å gå. Men retningslinjene må trekkes opp, og de må følges fram mot målet: Et framtidens samfunn sikret og trygget mot nød, mangel, underkuelse, tvang, redsel og krig.

220

Jeg kan anta at mange vil si: Hvorfor skal vi tenke på alt dette nå? Hvorfor skal vi planlegge ting som kanskje vil bli aktuelle en gang i framtiden? Ett, bare ett

spørsmål er nå aktuelt, og det er å vinne krigen så snart som mulig.

225

Jeg er enig i at det må være forutsetningen, grunnlaget for alt arbeid etter krigen, men det forhindrer ikke, det tvert imot betinger at en samtidig planlegger veien framover. Seirens frukter kan forspilles, og freden kan ha farlige følger, hvis en ikke i tide treffer sine forberedelser.

230

Jeg tro også at dette er alminnelig anerkjent i hele den allierte verden.

Når jeg tenker på alle de spørsmål som vil reise seg etter krigen, så sier jeg like ut: Jeg misunner ikke dem som skal lede og styre landene i de første år etter krigen.

235

De må ha både klokskap og mot, og de må ha en sterk hånd, en sterkt utpreget rettferdighetssans når det gjelder samfunnsmessige spørsmål, og de må ha et medfølende hjerte, hvis det skal lykkes dem å bygge den nye verden.

Men når jeg tenker på vanskelighetene, så er det en ting som fyller meg med stolthet og fortrøstning: Vårt folk har i kamp og nød lært å holde fast sammen, lært å kjenne seg som en eneste familie. Alle prøver har vårt folk bestått i krigens år. Jeg har ikke den ringeste tvil om, at vi også skal tåle påkjenningen under omstillingen fra krig til fred. Vi kommer til å bli uenige om detaljer, og vel er det, for vi kan bare vinne på fri meningsbrytning, så lenge hver enkelt bare har tanke for det heles velferd. Men vi kan ikke unnvære disiplin i rekkene og fasthet i ledelsen. Den prøven vil vårt demokrati bestå. Godviljen vil kaste sitt lys over veien fram.

240

245

Vi står ved inngangen til det nye år, og vi ser med glad forventning fram mot seiren og befrielsen som skal komme.

250

Vi minnes, og takker dem som falt i kampen for fedrelandet. Deres minne er oss hellig.

Jeg takker alle som i disse år har ydet sin innsats for Norges befrielse, og ønsker alle norske kvinner og menn, både i og utenfor Norge, et godt og seierrikt nytt år.

255

260

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/na-lysner-det-over-norges-vei>

265

270

275

280

285

290

295

300